

GLOSSA D'UN POEMA DE SILVÍ THOS I CODINA (Problemes sobre el redreçament del català com a llengua literària)

Malgrat ser Silví Thos i Codina menys famós que el seu germà Terenci, és un mataroní tan destacat que mereix ser recordat i admirat i que cal enquadrar en el context d'entre els més il·lustres fills de la ciutat de Mataró.

Les circumstàncies de la seva vida i la relació de les seves obres poden trobar-se en diverses publicacions. Podem consultar, per exemple, el que se'n explica d'ell a l'*Enciclopèdia Catalana*. Recomanem, especialment, llegir la magnífica i exhaustiva obra guanyadora del Premi Iluro 2002, escrita per Jaume Vellvehí i Altimira, sobre Terenci Thos i Codina, en la qual, sovint, es fa referència a *Silvino* Thos i Codina i del qual, a les pàgines 31 i 32, es dibuixa una biografia molt acurada i completa.¹

Conseqüentment, quan comentem la vida de Silví Thos i Codina, ometrem descriure fets que ja són prou estudiats; tanmateix, sí que caldrà donar unes breus pinzellades prèvies abans de contemplar i glossar una de les seves poesies, com, per exemple, la data del naixement de Silví en relació a la data d'aquest poema, per així valorar el cas de ser redactat per un estudiant d'enginyeria de mines en una edat molt juvenil i, també, destacar la circumstància que Silví va participar en un dels primers Jocs Florals celebrats a Barcelona, institució que tant impuls donaria a la Renaixença a Catalunya; concretament, acudí a la convocatòria dels Jocs de Barcelona de l'any 1860, és a dir, un any després de la seva restauració l'any 1859.

Silví Thos i Codina nasqué el 16 de maig de 1843 a Mataró; per tant, l'any 1860, que és el mateix en què va participar en els Jocs Florals de Barcelona, trobant-se a Madrid per presentar-se als exàmens d'ingrés a l'Escola d'Enginyers de Mines, tenia només disset anys...!

El poema amb el títol *Amor és vida*, que tot seguit es copiarà amb la mateixa ortografia i tipus de lletres de l'original (i amb uns comentaris marginals als quals més tard ens referirem), consisteix en una narració romàntica i de retòrica floralasca molt apropiada per acomodar-se a la divisa «Pàtria, Fides, Amor» pensada per als Jocs Florals. A la coberta de l'opuscle editat, on consta la poesia, pot llegir-se: «Amor es vida. -Romans premiat ab la Flor Natural, premi de Honor

y Cortesía que se adjudicà en lo Consistori dels Jochs Florals de Barcelona, lo dia 15 de maig de 1860, segon any de la reinstalació, per D. Silvino Thós y Codina.- Madrid: Imprenta del Col·legi de sorts-muts y de cecs.- 1860.»

Com podrem constatar al poema, en lletra cursiva, es repeteix periòdicament l'essència o quid de la qüestió que es narra i la conclusió que resulta del conte, que ja ens anuncia el final, i el per què del seu títol abans referit.: *¡Ay de qui se n' va y no torna! ¡Ay de qui s' mor de anyorança!*

AMOR ÉS VIDA

Bellezas

Lunares

I

(... palau en una cambra)
Sabor històric

Del palau en una cambra,
á la hora en que mor lo sol,
plora la trista comtesa
la marxa de son espós:
que al pensar que vá á la guerra,
y que pot trovar la mort
lluny dels brassos de qui l'ama
s'ánima s' cobreix de dol;
y ab la forsa del plorar
se li mitx-parteix lo cor.

(l'ama) *¿castellano?
entendido al estilo histórico.*

Lo compte, que trist com ella
no cerca ni trob' consol,
sospirant lo front li bèsa
y li diu plé de tristor:
—*Esposa méva á Dèu siau !
¡ Dèu vulla darvos conhor !*
Mes vassalls van a la guerra
tantost despunti l' nou jorn,
y enrugallats tots m'aclaman
per son compte y son senyor.

(trob) *Sinalefa muy propia
del estilo anticuado*

(enrugallats)
*Rasgo de observación
muy feliz,*

*Aunque “A Deu siau” pu-
diera tomarse por una espre-
sión admitida, el “dar-vos”,
aunque sea en un momento
solemne, no nos parece bien,
tuteando a su esposa.*

(ho mana el Rey)
Verdad histórica

La causa es santa, ma vida,
¡ho mana l' Rey! ¡Dèu ho vol!
sols déu, puig, quedarse 'n casa
qui no coneguia l' valor.

(“ma vida”): *Espresión muy
propia de cariño a su esposa
y a la vez muy castiza, pero
que a la primera lectura
puede tomarse textualmente*

Comentari als cinc versos:
*Análisis fiel y que
caracteriza la Edad
Media, pero tal vez sobra
de individual y sucesivo*

En mon pit poso la creu,
me calso 'ls durs esparons,
embraso l' escut dels avis,
y empunyo lo clar pendó:
marxo, tost, cap á la gloria !....

(cap): *En mi concepto equi-
vale al castellano “hacia”;
quita aquí espiritualidad a la
idea*

Si moro la mort dels bons
 ton cor sia mon sepulcre,
 en ell guarda mon recort;
 mès si viu del camp ne torno,
 cenyint garlanda de llor,
 á rendir vindré á tas plantas
 garlanda, vida y honors.
 Mès pensa sempre, estimada,
 que axí en vida com en mort,
 tú serás sempre, senyora,
 tú, la reyna del mèu cor.

(ne) *Pleonasme vulgar*

(meu cor): *Fuera preferible
 "mon cor"*

.....

«La hora sonà»:
Nueva belleza

La hora soná !....No es possible
 que m' detinga en aquest lloch.
Esposa mèva á Dèu siau !
¡Dèu vulla dar vos conhort !

II

(mainada)
*¿Lástima grande que
 el catalán haya perdido
 estas y otras voces*

Cent voltas l' astre del dia
 mostrá á la terra sa cara,
 dèu que l' compte fou marxat
 á la guerra ab sa mainada
 –*¡Ay de qui se n' va y no torna !*
¡Ay de qui mor de anyorança ! –
 Mès ¡ay! de la grèu comptesa,
 á qui res la consolava;
 perquè s' consum si no plora,
 y las llágrimas la matan,
 que son llágrimas de foch,
 que tot cuant tocan abraçan.
 –*¡Ay de qui se n' va y no torna!*
¡Ay de qui s' mor de anyorança !–

(greu): *Adjetivo que usado
 por "fuerte, exacerbante,
 etc" no hemos visto usado
 para personas; solo sí para
 cosas o estados de espíritu.*

(Quatre estofes seguides)
*¡Precioso en todos
 conceptos! ¡Precioso!*

Era nit, nit de fèresa,
 en que l' vent de las montanyas,
 espantant al aucellets,
 als aucellets que s'amagan,
 bramant baixava, y las flors,
 las floretas desfullava,
 arrencant feréstechs sons,
 sons de mort á las campanas.

Un corb, tal volta escapat,
 fart de carn, de la batalla,
 de la torre del homatje
 al cim del marlet s'agafa;
 esclata un xiscle, y los cels,
 responenent á s'amenassa,
 retronan per tots cantons
 y lo llam la terra ratlla.
 —¡Ay de qui se n' va y no torna!
 ¡Ay de qui s' mor de anyorança!—

(Fart de carn): *Palabra anti-poética, aun aplicada a un animal.*

*Sentiment en la pintura!
 Descripción tierna,
 conmovedora!*

*Da tal tinte místico o
 sagrado a la muerte del
 héroe, que despierta la
 memoria de la muerte
 del Hombre Dios,
 conmoviéndonos
 misteriosamente.
 Aquí está el “aliquid
 divino” del poeta
 del rasgo sublime de
 esta composición*

Cuatro almugavers forsuts,
 que venen de la croada,
 en aquell tan grèu instant
 pèl pont del castell entravan;
 tres patjes al devant venen
 per ferloshi lluminaria:
 en llurs espatllas portant
 mal guarnit un llit de llansas,
 tristos y muts soldats
 ja n' entravan per la plassa;
 de la plassa del castell
 vers la capella marxavan;
 allí posan sobre un túmbol
 un cós mort de una llansada;
 y á la Verge dels Dolors
 n' hi encenen set roijas llántias.
 —¡Ay de qui se n' va y no torna!
 ¡Ay de qui es mor de anyorança!—

(n'entravan): *Pleonasmo
 excusado que hace esperar
 la simultaneidad o coinci-
 dencia con otro suceso.*

*Armonia preciosa,
 incalificable armonia
 mística, efecto de los
 aciertos que en el verso
 concurren*

Dès que lo corb ha xisclat
 la comptesa ja finava;
 cuan véu entrar els seus patjes
 l'ánima á Dèu ha donada.

(Des i ja) Si “des” significa
 “apenas”, supone partir de
 un solo instante, lo que el
 “ja” califica de cierta dura-
 ción previa (“seus patjes”)
 El tono de la composición:
 “sos”.

—¡Ay de qui se n' va y no torna!
 ¡Ay de qui s' mor de anyorança!—
 ¡Pau á qui l' mata l' amor!
 ¡Gloria á qui mor per la pátria !!

*Feliz remate de mucha intensidad
 i sentimiento!*

El breu opuscle que conté la poesia ha estat trobat a l'arxiu-biblioteca de l'antiga família dels Palau, amb la següent dedicatòria del poeta Silví Thos: «Als Senyors D. Joseph y D. Marcelo de Palau y Catalá en testimoni de amistat.- Lo autor.»

En els dos marges de la poesia s'observen, amb lletra dels referits germans Palau, variats comentaris, uns amb el qualificatiu de *Bellezas* i, els altres, de *Lunares*; ens evidencien potser la sorpresa, o l'admiració, perquè el seu jove amic de Mataró s'atrevis a escriure un poema en llengua catalana? El cas no estava orfe de dificultats i mereixia una anàlisi per aprendre'n i imitar-lo?

Aquests germans Palau, advocats, també publicarien diverses obres i poesies i intervindrien en molts actes inherents al moviment de la Renaixença; òbviamment, estaven molt interessats a estudiar el poema de Silví.²

Tanmateix, el català com a llengua literària s'havia abandonat feia molts anys; precisament, per ajudar al seu redreçament, s'instauraren els Jocs Florals, però la temptativa dels poetes d'escriure el català no resultava planera, ja que estaven obligats a utilitzar una ortografia mancada de normes i adoptar sovint un vocabulari ple d'arcaïsmes. Per això, la poesia de Silví, després de constituir una sorpresa i ser admirada pels seus amics de Mataró, va ser examinada amb ulls crítics per aquests; això ens permetrà comprovar avui què els semblava, si bo o dolent, tant a ells com, probablement, als seus contemporanis.

Així, els amics de Mataró, de manera reiterada admiren, entre el que qualifiquen de *Bellezas*, molts passatges de la poesia: «Sabor histórico», «rasgo de observación muy feliz», «análisis fiel y que caracteriza la Edad Media», etc. etc. Quan s'utilitza la paraula *mainada* es comenta: «¡Lástima grande que el catalán haya perdido estas y otras voces!». En altres llocs: «Precioso en todos conceptos! precioso!» i «descripción tierna, conmovedora...»; també «Armonía preciosa, incalificable». El final de la poesia es qualifica de «feliz remate de mucha intensidad i sentimiento».

I, entre els *Lunares*? Quan els amics de Mataró llegeixen que «lo compte no cerca ni *trob'* consol», ho qualifiquen de «muy propio del estilo anticuado». No admeten que el mot «*darvos* conhor» el pugui dir el comte «aunque sea en un momento solemne... tuteando a su esposa», ni dir-li *ma vida*, ja que, malgrat «ser una expresión muy propia de cariño a su esposa,... a la primera lectura puede tomarse textualmente»; quan l'anomena reyna del *mèu* cor, «fuera preferible – es diu– *mon cor*». En un altre lloc (*mes, ¡ay! de la greu comptesa*), es consigna que es tracta d'un «adjetivo que, usado por fuerte, exacerbante, etc., no hemos visto usado para personas; solo sí para cosas o estados del espíritu, como se usa en la página siguiente». Quan es diu que un corb està «*fart* de carn», s'anota que és una «palabra anti-poética, aún aplicada a un animal»... No agrada tampoc l'ús dels mots des i ja («*Dés* que lo corb ha xisclat, la comptesa *ja* finava»), considerant-se que «si des significa *apenas*, supone partir de un solo instante, lo que el *ja* califica de cierta duración previa.»

No cal referir-nos a altres mots o qüestions de la poesia de Silví Thos que ara ens semblarien anòmals (utilitzar «tost», equivalent a aviat, no resultava impropï en el segle dinovè? I els mots *conhor* i *tantost*? I el plural acabat en *as*

de *las llàgrimas, las montañas, las campanas*? Quantes discussions es suscitarien pel plural en *as* o en *es* fins a poder articular-se unes primeres proposicions d'unitat gramatical!!)

La publicació i glossa de la poesia de Silví Thos, a més d'evidenciar-nos i permetre enaltir la realitat i la glòria d'un mataroní, potser una mica amagades o ocultes per la més coneguda vida i fets del seu germà Terenci, ens faciliten tenir una fotografia del moment històric en què el català literari renaixia i cercava un horitzó d'unitat i redreçament que prompte s'aconseguiria amb l'obra de Pompeu Fabra i a través de l'Institut d'Estudis Catalans i la promulgació de diccionaris, seguint l'estratègia normativitzadora. Aquesta fotografia és el principal motiu que s'aspira projectar amb la publicació i els comentaris al poema de Silví Thos pels germans Palau. Sorgiren aleshores moltes polèmiques sobre la llengua literària que calia utilitzar-se a Catalunya, especialment, les procedents de les dues tendències oposades entre les defensades per Antoni de Bofarull Brocà i Marià Aguiló.

Ens seran útils, per aprofundir en la qüestió relacionada amb les notables dificultats sentides pels qui escrivien poesia o prosa en català aleshores, trobant-se orfes de normes i pautes, els comentaris i suggestiva opinió emesos l'any 1890 pel mataroní Melcior de Palau, el germà petit dels abans mencionats Palau i Català i eminent crític literari instal·lat a Madrid. Aquest, en valorar una poesia de Verdager, judicava que la imperfecta i vacil·lant articulació i pronunciació dels mots catalans no perjudicava pas els poetes de Catalunya, sinó que els atorgava llibertat i resultava un avantatge respecte als poetes castellans, ja que gaudien, deia, «de la mayor pastosidad del idioma y de la libertad que en las épocas de balbuceo son permitidas a la lengua».³

Per acabar, encara volem retornar a referir-nos al poeta Silví Thos i Codina, ja que els seus poemes, pensem, no desmereixen pas dels del seu germà Terenci, tot i que a aquest, se'l declararia mestre en gai saber.

Terenci va dedicar-se, sobretot durant la joventut, a conrear la poesia popular; més tard, també va cultivar la poesia amb tendències històriques i patriòtiques i de caràcter espiritual, sempre cercant complir les lleis mètriques i amb capacitat d'excel·lent versificador. Tanmateix, a les poesies de Silví, ens sembla trobar una superior capacitat de remoure, de parlar a l'ànim, d'exaltar la fantasia; podem qualificar Silví, principalment, de poeta líric que expressa conceptes elevats i nobles, amb la intensitat dels sentiments romàntics propis de l'època...

Per acabar i autenticar el criteri exposat sobre el sobresortint lirisme del poeta estudiat, copiarem uns fragments d'una poesia dedicada a un seu amic cec quan aquest va morir.

Silví Thos i Codina dedica la poesia a Carles Isern, cec de naixement, en ocasió de la seva mort, en un treball presentat i premiat als Jocs Florals de

Barcelona de l'any 1862, «posant en sa boca –escriu referint-se al cec– un cant que la grandesa de sa mort ens inspira»; igual o semblantment com Maragall que, uns anys més tard, amb un altre cant, conegut com *Cant espiritual*, convertiria una oració en una famosa poesia.

Copiarem tan sols el fragment d'una estrofa en què el cec, durant l'agonia, es dirigeix al Déu del cel i la darrera estrofa del poema. Són així els fragments anunciats:

CANT DE MORT

A la memoria del malaguanyat
EN CARLES YSERN Y VINYAS

— — —

«F r a g m e n t s»

Referint-se a Déu:

*Mos ulls que 'l sol no veyan, molt gran t'endevinavan...
mes ara que t'acostas, encara't veig més gran.*

La poesia acaba així:

*Fugiu, donchs, negres ombres, fugiu esbarriades !
que de mos ulls catius s'estripa ja lo vel,
y veig ja com s'acosta y ab sa mirada' em crida,
ses ales bategantne, lo Missatger del cel.*

SILVINO THÓS Y CODINA

Juliol de 1862

Qui vulgui llegir aquesta poesia, formada per dotze quartetes, podrà trobar-la al *Semanario de Mataró* del mes de juliol de l'any 1889.

Antoni Martí i Coll

NOTES

- 1.- JAUME VELLVEHÍ I ALTIMIRA, *Terenci Thos i Codina (Mataró, 1841-1903). Un home de la Renaixença*. Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2003).
- 2.- ANTONI MARTÍ COLL, *Història d'una família (Segona part)*. Ed. Rafael Dalmau. Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1979), 122 i ss.
- 3.- *Acontecimientos Literarios 1890*, quadern 6 (Madrid 1891). Jesus Infant-Nazaret, p. 6).